

**Wybrane miejsca
pamięci narodowej,
pomniki
oraz
tablice pamiątkowe
w gminie Koronowo**

**Zdjęcia i opracowanie tekstu:
Ewa Karbasz, Janusz Karbasz**

Pomnik upamiętniający nadanie praw miejskich w 1368 r. znajdujący się na skwerze przy ulicy Paderewskiego w Koronowie.

Akt lokacyjny dzisiejszego Koronowa wydał król Kazimierz Wielki w Kruszwicy dnia 18 grudnia 1368 roku.

Dokument napisany został w języku niemieckim i rozpoczynał się słowami:

„Ja, Kazimierz z Bożej łaski król Polski, jak również Pan i Diedzic kraju Krakowskiego, Sandomierza, Sieradza, Łęczycy, Kujaw, Pomorza i Rusi wstępujemy w ślady naszych pobożnych poprzedników, starając się o rozszerzenie służby Bożej najpośpieszniej. Na prośby serdecznej łaskawości opata Jana i całego konwentu klasztoru cysterskiego w Byszewie zezwalamy, na założenie jednego miasteczka nad rzeką Brdą, naprzeciw klasztoru, dawne Smeysze nazwane, w Ziemi Kujawskiej, na prawie magdeburskim... „

<https://www.koronowo.pl/gmina/historia/zaslugi-cystersow-dla-powstania-i-rozwoju-koronowa-historia-powstania-miasta>

- **Pomnik na Skwerze Króla Władysława Jagiełły w Koronowie.**

Pomnik odsłonięto w 550. rocznicę zwycięstwa nad Krzyżakami. Na tablicy napis:
„Z tego też miejsca wyruszyły wojska królewskie do zwycięskiej bitwy z Krzyżakami pod Łąskiem w dniu 10 X 1410”.

- **Pomnik Chwały Oręża Polskiego ku czci zwycięskiej bitwy z Krzyżakami pod Koronowem znajdujący się przy ul. Tucholskiej oraz drodze krajowej nr 25.**

Na pomniku wyryto daty: 1410 – 1985 oraz umieszczono tekst z kroniki Jana Długosza:

„ I chociaż wspomniane zwycięstwo pod Koronowem było w istocie mniejsze niż pod Grunwaldem, to jednak jeśli się weźmie pod uwagę niebezpieczeństwo, zapal i wytrwałość w walce, zwycięstwo walczących tutaj należy stawiać wyżej od grunwaldzkiego”.

- **Pomnik na Skwerze Kazimierza Wielkiego w Koronowie.**

W czasie okupacji niemieckiej wielu mieszkańców Koronowa zostało wywiezionych do obozów koncentracyjnych. Dla uczczenia pamięci tych, którzy nie przeżyli pobytu w obozach, powstał 1956 roku pomnik zwieńczony figurą Chrystusa, na którym po bokach wryto napisy: „Tym co zginęli, ci co wrócili” oraz „Więźniowie polityczni”. Pomnik ufundowali byli więźniowie obozów koncentracyjnych przy ZBOWiD w Koronowie. Od przodu, pod figurą Chrystusa znajduje się płaskorzeźba przedstawiają orła-odznakę Związku Więźniów Politycznych Obozów Koncentracyjnych. Z drugiej strony pomnika znajduje się z kolei płaskorzeźba herbu Koronowa.

- Dwie zbiorowe mogiły żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r. , którzy walczyli z niemieckim najeźdźcą. Nagrobki znajdują się na cmentarzu parafialnym w Koronowie przy ulicy Paderewskiego.

W tej zbiorowej mogile złożonych zostało dziesięciu żołnierzy z 9. Dywizji Piechoty oraz Batalionu Obrony Narodowej Koronowo, którzy polegali w pierwszych dniach kampanii wrześniowej.

- **Pamiątkowa płyta umieszczona od strony rynku na budynku ratusza koronowskiego z napisem:**

„Żołnierzom Batalionu Obrony Narodowej Koronowo walczącym we wrześniu 1939r. w rocznicę wyzwolenia Koronowa 26 stycznia 2012r. wdzięczni mieszkańcy”.

Koronowski Batalion Obrony Narodowej sformowany został wiosną 1939. Jednostką administracyjną i mobilizującą dla Koronowskiego Batalionu ON był 61. Pułk Piechoty w Bydgoszczy. W kampanii wrześniowej batalion walczył w składzie 9. Dywizji Piechoty Armii „Pomorze”.

Rada Miejska w Koronowie w dniu 24 lutego 2021 r. przyjęła uchwałę nadającą skwerowi przy ulicy Paderewskiego nazwę „Skwer im. Koronowskiego Batalionu Obrony Narodowej”.

- **Tablica pamiątkowa na ścianie budynku przy ul. Dworcowej 21, gdzie miał siedzibę sztab 9 Podlaskiej Dywizji Piechoty. Umieszczono ją dla uczczenia pamięci poległych żołnierzy we wrześniu 1969 roku, czyli w 30. rocznicę napaści hitlerowskiej na Polskę.**

Korytarza pomorskiego bronić miała Armia „Pomorze”, w składzie której znalazła się 9 Podlaska Dywizja Piechoty. Naczelnny Wódz marszałek Rydz-Śmigły rozkazał rozmieścić dywizję w rejonie Koronowa.

- **Tablica na pamiątkę kanonizacji papieża Polaka Jana Pawła II - honorowego obywatela gminy Koronowo, ufundowana przez wdzięcznych mieszkańców ziemi koronowskiej w dniu 27.04.2014r.**

- **Tablica pamiątkowa na ścianie budynku SP Nr 2 w Koronowie**

Wrytyto napis:

„Polska potrzebuje ludzi otwartych na świat, ale kochających swój rodzinny kraj Jan Paweł II
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Koronowie
Imię nadano szkole w XXV rocznicę pontyfikatu”.

- **Pomnik ku czci poległych pilotów przy ul. Szkolnej w Koronowie.**

Głaz z napisem:

„Pamięci lotników koronowskich poległych w czasie II wojny światowej
Klein Zygmunt *27.8.1918 +9.9.1940
Mielczyński Benedykt *16.4.1914 + 2.9.1939
Pantkowski Franciszek *3.1.1918 +30.10.1942”.

Poległych w czasie wojny pilotów upamiętnia również rondo „Lotników Koronowskich” znajdujące się na trasie krajowej nr 25.

- **Pomnik na Cmentarzu Ofiar w Koronowie przy ul. Klasztornej.**

Na monumencie napis:

„Patrioci pomordowani przez okupanta wielkością swych serc trwać będą zawsze w pamięci narodu”.

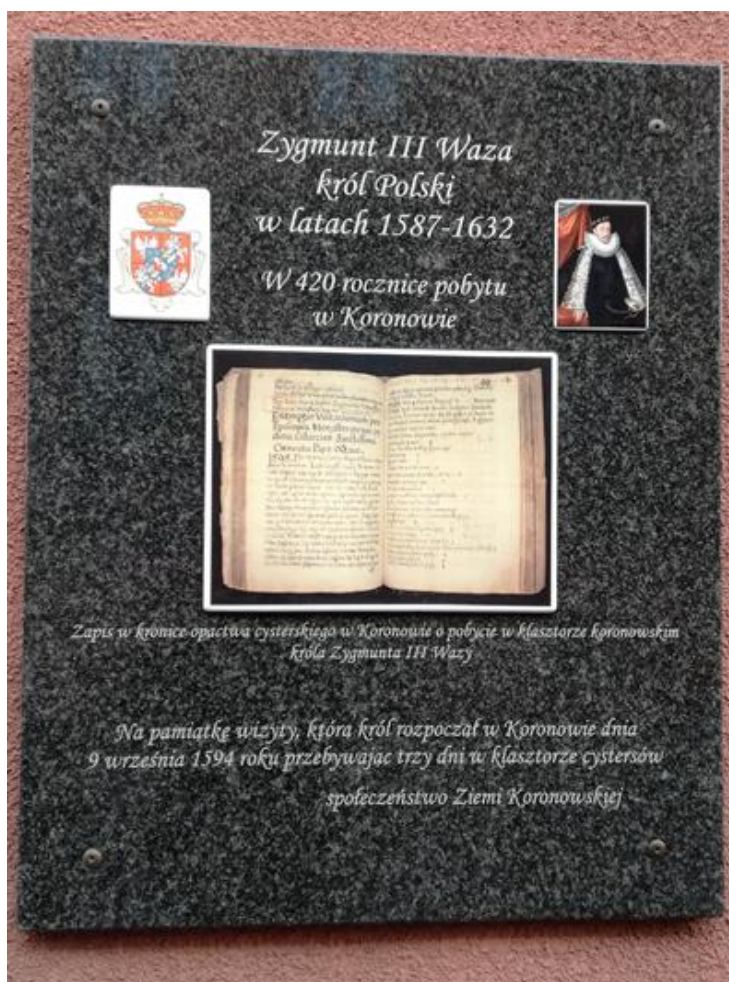
Pomnik ku czci Polaków zamęczonych w niemieckim więzieniu na terenie Koronowa w latach 1939-1945 (w księgach stanu cywilnego zanotowano w tym okresie 631 zgonów więźniów).

W tym samym budynku koronowskiego więzienia do 1956 roku torturowano i mordowano przeciwników władzy komunistycznej, o czym mówi pamiątkowa tablica umieszczona przy wejściu do współczesnego Zakładu Karnego.

- **Tablica umieszczona na murze więzienia znajdującego się w dawnych zabudowaniach cysterskiego klasztoru.**

- Tablica umieszczona w Koronowie na ścianie pocysterskiej Bazyliki Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny na pamiątkę trzy dniowego pobytu króla polskiego Zygmunta III Wazy w Koronowie. Początek wizyty przypadł na dzień 9 września 1594 roku.

- Pamiątkowa tabliczka na oparciu ławki, która znajduje się na bulwarze nad Brdą przy ul. Bydgoskiej

Napis na tabliczce:

„Ławka Tadeusza Multańskiego pierwszego prezesa Towarzystwa Miłośników Ziemi Koronowskiej”.

Miejsca pamięci narodowej, pomniki oraz tablice pamiątkowe w gminie Koronowo

- 24 września 1897 roku w Koronowie przyszedł na świat Stanisław Brzęczkowski - artysta grafik, typograf, pedagog, autor licznych publikacji i wystaw.
- Artystę upamiętnia gład z pamiątkową tablicą przy ul. Pomianowskiego z napisem

„STANISŁAW BRZĘCZKOWSKI 1897-1955 WYBITNY ARTYSTA GRAFIK POLIGRAF ZASŁUŻONY PROFESOR LICEUM SZTUK PLASTYCZNYCH. TABLICA W MUROWANA Z INICJATYWY TOWARZYSTWA MIŁOŚNIKÓW ZIEMI KORONOSKIEJ”

- Tablica upamiętniająca rodzinę Warszawskich w Pieczyskach na terenie Klubu Żeglarskiego PASAT.

Na tablicy wryto napis:

„W tym miejscu 17.06.1942r. z domu rodzinnego hitlerowcy aresztowali rodzeństwo Mariannę Józefa Bolesława Warszawskich za udzielenie pomocy zbiegłym jeńcom rosyjskim. Sąd w Berlinie 4.01.1943r. skazał ich na karę śmierci. Wyrok wykonano 1.04.1943r. przez ścięcie.”

Rodzeństwo mieszkające w Pieczyskach: Marianna, Józef i Bolesław Warszawscy ukrywali w czasie okupacji niemieckiej Rosjan, za co zostali aresztowani i straceni w 1943 roku.

- **Miejsce pamięci narodowej w Srebrnicy przy ul. Droga do Różanny.**

Pod dębowym krzyżem napis:

„Grób Polaków zamordowanych przez hitlerowców dnia 26 października 1939r.”

Na dwóch pamiątkowych tablicach z czarnego marmuru wyryto nazwiska dwunastu zasłużonych koronowian, którzy zostali rozstrzelani w Srebrnicy. Wśród ofiar był m.in. burmistrz Maksymilian Talaśka. Latem 1944 r. zwłoki zamordowanych ekshumowano i przewieziono ze Srebrnicy do Dębowej Góry, gdzie razem z innymi ofiarami hitlerowskiego terroru spalono.

- **Dębowa Góra - Stary Jasiniec**

Miejsce pamięci narodowej znajdujące się w lesie pomiędzy Koronowem a miejscowością Stronno. Znajduje się tu żelazny krzyż oraz dwa pomniki. Na jednym napis:

„W tych lasach w Dębowej Górze 3 września 1939r. stoczył bitwę z wojskami niemieckimi 35 Pułk Piechoty 9 Dywizji Wojska Polskiego dowodzony przez płk Jana Maliszewskiego. Ciała poległych spoczywają we wspólnej mogile ofiar terroru hitlerowskiego na cmentarzu w Wudzynie. Cześć ich pamięci. Tablicę wmurowano w 50 rocznicę tych wydarzeń”

Na drugiej płycie napis:

„Bohaterom walk o niepodległość i pokój w latach 1939-1945.

Tu walczyli i nie ulegli 35. P. P.

Wdzięczni rodacy”.

Miejsce zamordowania 800-1000 mieszkańców gminy Koronowo oraz miejsce pochówku żołnierzy 35. Pułku Piechoty poległych we wrześniu 1939 r.

- **Miejsce pamięci narodowej w Buszkowie.**

Tablica pod krzyżem informuje:

„Tutaj spoczywają zwłoki sześciu żołnierzy Wojska Polskiego poległych w walce z nieprzyjacielskimi wojskami niemieckimi we wrześniu 1939r. Również na tym cmentarzu pochowano ekshumowane zwłoki 114 ofiar terroru hitlerowskiego rozstrzelanych i zakopanych w różnych miejscach w latach 1939-1945. Nazwiska kilku rozpoznanych zwłok zapisane są w księgach urzędu miasta i gminy w Koronowie.

Odebrano nam życie, pozostawiamy wam pamięć.”

- **Miejsce pamięci narodowej na cmentarzu parafialnym w Wierchucinie Królewskim.**

Na nagrobku wyryto napis:

„Pamięci spoczywających tu 8 Polaków więźniów ciężkiego więzienia w Koronowie rozstrzelanego przez okupanta niemieckiego w styczniu 1945r. we wsi Osiek Kazimierz Sosiński Górski nieznan”.

Miejsce spoczynku ekshumowanych z Osieka Polaków zamordowanych przez okupantów niemieckich w styczniu 1945 roku. Ofiarami byli uczestnicy marszu ewakuacyjnego z hitlerowskiego więzienia w Koronowie .

- W miejscowości Osiek znajduje się miejsce pamięci narodowej, na którego pomniku umieszczono napis:
„Miejsce uświęcone krwią bohaterów, którzy oddali życie w walce z najeźdźcą hitlerowskim”

W Osieku w styczniu 1945r. zostało rozstrzelanych 8 Polaków z koronowskiego więzienia. Zwłoki pomordowanych ekshumowano i pochowano na cmentarzu parafialnym w Wierzchucinie Królewskim.

- Tablice na ścianach dzwonnicy kościoła parafialnego w Łąsku Wielkim.

Pierwsza tablica z napisem:

„Wdzięcznej pamięci rycerzy króla Władysława Jagiełły poległych w zwycięskiej bitwie z Krzyżakami pod Łąskiem
10+X+1410
w pięćset sześćdziesiątą rocznicę
Parafia Łąsko Wielkie”.

Na drugiej tablicy napis:

„Oddali swe życie za Wiarę i Ojczyznę w latach 1939-1945” oraz lista 31 osób poległych w walkach, rozstrzelanych i zamordowanych w obozach.

- **Miejsce pamięci narodowej w Tryszczyńcu.**

Dwa głazy z umieszczonymi na nich pamiątkowymi płytami. Jedna poświęcona pamięci spoczywających tu ofiar zbiorowych egzekucji dokonanych przez niemieckiego okupanta na terenie Tryszczyńca i okolic w latach 1939-1942. Druga płyta pamięci ks. Jana Hamerskiego- proboszcza parafii we Wtelni, zamordowanego przez Niemców 7 października 1940 roku.

- We wsi Wilcze znajduje się głaz z pamiątkową tablicą upamiętniającą bitwę wojsk polskich z Krzyżakami, która miała miejsce w tej okolicy w dniu 10 października 1410 roku.

Na płycie granitowej napisy:

10 X 1410

„Ta bitwa najbardziej upokorzyła i przytarła dumę Krzyżaków. Jan Długosz”

„Pamięci rycerzy polskich w 600 -lecie zwycięskiej bitwy z Krzyżakami”.

Obok głazu znajdują się również tablice z informacjami o bitwie.

- Tablica w Szkole Podstawowej w Mąkowarsku.

Szkoła Podstawowa w Mąkowarsku przyjęła imię „Obróńców Westerplatte” w dniu 19 maja 1973 roku.

Tablica o treści:

„Pamięci bohaterskich żołnierzy Wojskowej Składnicy Tranzytowej walczących w dniach 1-7 września 1939 roku pod dowództwem majora Henryka Sucharskiego w obronie Westerplatte z przeważającymi siłami niemieckimi. Bóg honor i ojczyzna. Rodacy”.

- **Głaz narzutowy z tablicą pamiątkową w centrum Mąkowska.**

Pamiątkowy głaz ufundowany został w 700. rocznicę nabycia Mąkowska przez Cystersów - uroczyste odsłonięcie nastąpiło 17 lipca 2006r.

- **W Salnie znajduje się tablica ku czci błogosławionego ks. Franciszka Dachtery zamordowanego przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau.**

Na tablicy napis:

„Błogosławieni, którzy cierpią dla sprawiedliwości, albowiem do nich należy królestwo niebieskie”

„Ku czci błogosławionego ks. Franciszka Dachtery ur. 1910 – zm. 1944.

Mieszkańcy Salna 30 września 2007r.”

- W miejscowości Wiskitno znajduje się pamiątkowa płyta ku czci kpt. ż. w. Tadeusza Ziółkowskiego.

Pamiątkowy napis głosi:

„W Wiskitnie urodził się kapitan żeglugi wielkiej Tadeusz Ziółkowski 1886 -1940.

Pierwszy komendant żaglowca szkolnego Lwów.

Zdobywca równika dla polskiej bandery.

Komandor pilotów portu w Wolnym Mieście Gdańsku.

Wychowawca młodzieży żeglarskiej.

Zamordowany w obozie Stutthof.

W dowód pamięci mieszkańców Wiskitna 05 czerwca 2010”.

- Tablica pamiątkowa w hali widowiskowo-sportowej w Koronowie przy u. Wąskotorowej nazwana imieniem Braci Mikrut.

- Pamiątkowa tablica na głazie w miejscowości Kadzionka z napisem: „W hołdzie bohaterskim żołnierzom III Batalionu 22. Pułku Piechoty z 9. Podlaskiej Dywizji Piechoty walczącym i poległym 2 września 1939 roku na przesmyku między jeziorami w Kadzionce.”

Źródła:

<https://www.koronowo.pl/gmina/historia/miejsca-pamieci-narodowej>
<https://www.koronowo.pl/gmina/historia/zaslugi-cystersow-dla-powstania-i-rozwoju-koronowa-historia-powstania-miasta>
[http://www.expressbydgoski.pl/region/a/w-zespole-szkol-w-makowarsku-odslonieto-tablice-pamiatkowa,10864600/Koronowski Biuletyn Historyczny Nr 1/2017](http://www.expressbydgoski.pl/region/a/w-zespole-szkol-w-makowarsku-odslonieto-tablice-pamiatkowa,10864600/Koronowski%20Biuletyn%20Historyczny%20Nr%201/2017)
https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Dachtera
https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ziołkowski
<https://bydgoszcz.tvp.pl/55700081/rekonstrukcja-walk-tablica-kadzionka>
http://www.edzienniki.bydgoszcz.uw.gov.pl/WDU_C/2021/1014/oryginal/akt.pdf
https://koronowo.net.pl/pl/545_historia/661_koronowo_z_dawnych_lat/2821_24-wrzesnia-1897-w-koronowie-urodzil-sie-stanislaw-brzeczowski.html

Jakub Markiewicz, Wydarzyło się na Krajnie, czyli zarys dziejów Mąkowarska do 1945 roku. Mąkowarsko 2013